

**НАЦИОНАЛЕН ВОЕНЕН УНИВЕРСИТЕТ
"ВАСИЛ ЛЕВСКИ"**

СБОРНИК

**ДОКЛАДИ ОТ ГОДИШНА
УНИВЕРСИТЕТСКА НАУЧНА
КОНФЕРЕНЦИЯ**

28-29 май 2020 година

Том 2

**Научно направление
"ПЕДАГОГИЧЕСКИ И
ХУМАНИТАРНИ НАУКИ"**

**Издателски комплекс
2020 година**

Издателски комплекс на НВУ „Васил Левски”
ISSN 1314-1937

СЪДЪРЖАНИЕ:

1. Светлозар Стоянов	
Бележки върху съществените елементи на веригата за доставки в същността им на стопански обекти и логистични системи	11 стр.
2. Светлозар Стоянов	
Към бележките за първите картографски и инженерно-геодезически документираня на Преслав	16 стр.
3. Дияна Димитрова	
Стимулиране на познавателния интерес на учениците в процеса на обучение чрез електронните учебници	24 стр.
4. Дияна Димитрова	
Електронните учебници за формиране на интеркултурна компетентност у учениците от начален училищен етап	32 стр.
5. Камелия Петкова	
Възможна или не е интеграцията на пазара на труда на младежите, които не учат, не работят и не се обучават в България	41 стр.
6. Стефка Кожухарова	
Преводна рецепция на испанската литература в България в периода от освобождението до края на Първата световна война	48 стр.
7. Силвия Тодорова	
Ролята на семейството за формиране на личността на детето	57 стр.
8. Силвия Тодорова	
Възпитателният потенциал на съвременното семейство	66 стр.
9. Теодора Калейнска, Маргарита Калейнска	
Образование за демократично участие и интеграция /на опита на пет европейски страни/	76 стр.
10. Ваня Карчина	
Пандемията днес – един болезнен, но толкова необходим урок по християнска любов	86 стр.
11. Радостина Никодимова	
Доказване в производството по издаване на европейска заповед за запор на банкови сметки по Регламент (ЕС) 655/2014 с цел улесняване на трансграничното събиране на вземания по граждански и търговски	93 стр.
12. Радостина Никодимова	
Приложно поле и обхват на Регламент (ЕС) 655/2014 за създаване на процедура по издаване на европейска заповед за запор на банкови сметки при трансгранично събиране на	102 стр.

ВЪЗПИТАТЕЛНИЯТ ПОТЕНЦИАЛ НА СЪВРЕМЕННОТО СЕМЕЙСТВО

Силвия Тодорова

THE UPBRINGING POTENTIAL OF THE MODERN FAMILY

Silvia Todorova

***Abstract:** The article considers the family's ability to have an educational influence on the adolescent. The family lays the foundation for the upbringing, training and primary socialization of the individual. In the family, the child begins the process of learning about social norms and cultural values. Research shows that the impact of the family on the child is stronger than that of the school, the street and the media.*

***Keywords:** family, child, education*

1. Въведение

Моралните норми и правила са вътрешния регулатор на поведението и значително влияят върху жизнена дейност на човека, като осигуряват неговото морално и духовно развитие. Основите на възпитанието се поставя посредством взаимодействието на детето с другите, с формирането на отношението му към света, чрез неговите възприятия. Семейството създава най-подходящите условия за социализация на детето, овладяване на духовната култура и моралните ценности на нацията. Съвременното семейство е изправено пред предизвикателството да се адаптира към икономическите и социалните промени в страната. Увеличаването на психологическия стрес оказва влияние върху съдържанието и характера на отношенията между родители и деца, върху пълноценното изпълняване на възпитателната функция на семейството. Липсата на последователност и ясна цел в семейството, както и ограниченото време за общуване на възрастни и деца, води до пренебрегване на моралните стандарти, които трябва да се предадат на следващото поколение. През последните години се наблюдава тревожна тенденция. Родителите не изпълняват пълноценно

възпитателната си функция⁷⁶. Всичко това актуализира необходимостта от изучаване на проблема на отношенията родител-дете и за възможностите на семейството да оказва възпитателни въздействия, както и за факторите от които зависи този процес. Безспорен е фактът, че семейството има най-добрите възможности за интензивните взаимоотношения на детето с възрастния и това е добра предпоставка и основа на социокултурния опит. Връзката между родители и деца създава условия за придобиването на знания и умения за света, за различните дейности и е условие за формирането на съзнание. (Б. Ананиев, А. Запорожец, М. Лисина и др.) През последните години се наблюдават проблеми свързани с увеличаване на рисковете застрашаващи живота и здравето на децата, които са обект на проучване и търсене на адекватни решения на национално и европейско ниво⁷⁷. За да се създаде подходяща възпитателна среда в семейството е необходимо:

- Личностно-ориентирана комуникация, основана на диалогично взаимодействие между родителя и детето;
- Организиране на дейността между субектите в съвместна дейност в условията на личен избор гарантиращ успех, доверие, творчество, благоприятно за максимално разкриване на възможностите за личностно израстване на детето, осигуряване на целенасочено педагогическо въздействие в процеса на нравствено възпитание;
- Създаването на оптимална възпитателна среда, която включва променливост и гъвкавостта на техниките, методите и формите на различни видове възпитателни дейности, в зависимост от възрастовите и индивидуалните особености на детето.

В съвременното динамично общество, характеризиращо се със забързано ежедневие, редица стресови ситуации и информационен бум, общуването, взаимоотношенията и взаимодействието между хората се явява ключов фактор за самосъхранението и развитието на човека⁷⁸. Общуването в семейството влияе върху формирането на светогледа на детето, позволява му да разработи свои собствени норми, възгледи, идеи.

⁷⁶ Димитрова, Д. Родителите-партньори на училището. Практически идеи за привличането на родителите роми като партньори на училището Сп. Педагогика, 2012, кн.2, Vol 84, стр. 317.

⁷⁷ Стефанова, Е. Половата идентичност на децата – елемент на гражданската и социалната им компетентност. - В: Сборник доклади от годишна университетска научна конференция на Военен университет "Васил Левски". В. Търново: Издателски комплекс на НВУ "Васил Левски", 2018, с. 226.

⁷⁸ Тодорова, М. Стратегии за подобряване на взаимодействието между преподавателя и студента. Сборник с научни доклади „Взаимодействие между преподавателя и студента в условията на университетското образование: проблеми и перспективи“, септември 2017г., Китев, Председател ред. колегия д.п.н. Емилия Рангелова. Габрово: Издателство ЕКС-ПРЕС, 2017, първа книга, с. 142.

Усъвършенстването на отделния индивид, който трябва да отговаря на динамиката на развитие на съвременното общество, трябва да започне още от първите години от живота му⁷⁹. Необходимо е адекватно и съвременно да се идентифицират нуждите, интересите и очакванията на подрастващите, техните силни и слаби страни⁸⁰. Семейството е първият устойчив колектив в живота на малък човек. В процеса на формиране на личността семейството играе доминираща роля. Според Е. Стефанова формирането на лична идентичност е дълъг и труден процес, който има различна степен на проявление и се влияе от многобройни фактори⁸¹. Именно в семейството, още преди училище, се формират основните черти на характера на детето и неговите навици. А какво ще бъде детето зависи от отношенията в семейството между неговите членове. Ф. Адлер определи семейството като общество в миниатюра, от целостта на което зависи сигурността на цялото голямо човешко общество⁸².

2. Възпитанието в съвременното семейство

Днес се наблюдават значителни промени в семейството и в процеса на осъществяване на възпитание в него. То е насочено към формирането на нов тип личност, фокусирана върху материалната независимост, адаптивност и предприемчивост. Промените в ценностната система усложняват функционирането на семейството като социална институция, включително осъществяването на възпитателната функция. Наблюдава се и увеличаване на броя на дисфункционалните семейства. Промените в обществото и в средата поставят нови предизвикателства пред съвременното семейство и пред неговите възпитателни възможности.

Възпитателния потенциал на семейството, това са всички обективни и субективни условия, които имат отношение към формирането на личността на детето. Възпитателните възможности на семейството са исторически обословени, тъй като зависят от времето в което живее семейството, както и от икономическите и социалните отношения в обществото. Така посредством семейството, детето се запознава с

⁷⁹ Митева-Тенева, М. Четене с разбиране - възможности и перспективи, Юбилейна международна конференция 30 години педагогически факултет, Авторски колектив, Фабер, Велико Търново, 2015, с. 346.

⁸⁰ Калейнска, М. Възможности за повишаване ефективността на обучението по културно-образователна област „Обществени науки и гражданско образование“ чрез мониторинг на социалните медии Сб от Международна научна конференция «Педагогическо образование – традиции и съвременност», Велико Търново, 20-21 ноември 2015г. Ред. доц. д-р Рени Христова-Коцева. В. Търново : Ай анд Би, с.1.

⁸¹ Стефанова, Е. Полово възпитание и компетенции за лична идентичност в семейството и образователните институции до 12-годишна възраст. - В: Сборник доклади от годишна университетска научна конференция на Военен университет "Васил Левски". В. Търново: Издателски комплекс на НВУ "Васил Левски", 2017, с. 148.

⁸² Адлер А. Родителство. Взаимодействието на половете. - Ростов на Дон, 1998, с. 45.

ценностите, нормите и правилата на поведение в обществото и се приобщава към социума. Всяко семейство има различни възпитателни възможности. За да се изяснят въпросът за възпитателния потенциал на семейството е необходимо да се определят факторите, които влияят върху този възпитателен потенциал. Важно място при изясняването на този въпрос имат класиците К.Д.Ушински, А.С.Макаренко, В.А.Сухомилинскому. Сред тези най-важни фактори изследователите поставят:

- вътрешносемейни отношения;
- моралния пример на родителите;
- организацията на различните дейности в семейството;
- структурата на семейството;
- нивото на психологическото и педагогическото култура и образование на родителите;

- степен на отговорност на възрастните за отглеждане на децата.

В. Мудрик идентифицира следните фактори, които са отговорни за възпитателния потенциал на семейството. Той ги подразделя на:

- социално-културни (образователно ниво на родителите, участие в обществото);
- социално-икономически (професия на родителите);
- технически и хигиенни (условия на живот, оборудване, жилища, характеристики на начина на живот);
- демографски (фамилна структура);

Всяко дете се нуждае от емоционалната подкрепа на своите родители. Всички проблеми и трудности в областта на семейното възпитание, които причиняват чувство на неудовлетвореност, се отразяват негативно на, психическото, емоционалното и личностното развитие на детето.

Семейството е един от основните фактори за възпитанието, защото е организатор на различни дейности за подрастващите. Колкото по-интересни и разнообразни са тези дейности, толкова повече възможности се създават за развитието на вътрешния свят на детето, неговият кръгзор се разширява, обогатява се опита му.

Определени аспекти на възпитанието могат да доведат до отклонения от хармоничното развитие на детето, например, желанието за прекомерна грижа или пренебрегване, игнориране на нуждите на детето, липса на последователност в поведението и възпитателните тактики на родителите, поставяне на прекомерни изисквания или очевидната им липса, желание за всеобхватно ограничаване и забрани. Семейната

образователна среда определя първите контури на образа на света, развиващ се в детето, и формира съответния начин на живот⁸³.

С. Н. Куровская⁸⁴ разглежда възпитателния потенциал на семейството, като система от емоционални отношения на родителите към детето, както и методи за регулиране взаимодействието с него.

Най-общите принципи на семейното възпитание са:

- човечност и състрадание към растящ човек;
- включване на децата в семейния живот, на първо място, като
- равни участници;
- откритост и конфиденциалност на отношенията с децата;
- оптимизъм в семейните отношения;
- последователност в изискванията на родителите (да не се изисква невъзможното);
- Предоставяне на цялата възможна помощ на детето и желание за отговор на всичките му въпроси.

Руският психолог Н. Ю. Синягин определя следните детерминанти на родителското отношение:

- особености на личността на родителя(екстроверт/интроверт, уверен, неуверен);
- форми на родителско поведение(емоционалност, адекватност, неадекватност);
- особености на личността на детето(тревожно, уверено, неуверено, емоционално и др);
- ниво на образованието и психолого-педагогическата компетентност на родителите;
- предпочитани средства за възпитателно въздействие;
- отчитане на индивидуалните потребности на детето и степен на удовлетвореност⁸⁵.

Е. И. Рогов идентифицира няколко групи фактори, които отразяват спецификата на неправилното възпитание, което може да доведе до дезадаптация⁸⁶:

1. Родителите не са в състояние да се справят с проблемите, свързани с възрастта, с психическото и личностното развитие на децата. Във възпитанието се отразяват неблагоприятните лични характеристики на родителите (придържане към принципи, нетърпимост, егоцентризъм, конфликт и др.).

⁸³ Галагузова М.А. Социална педагогика VLADOS M.-200, с.104.

⁸⁴ Биктагирова Г. Ф. Психология и педагогика на семейството, 2015.

⁸⁵ Доманецкая. Л. В. Семейна психология и семейно възпитание, 2013, с.141.

⁸⁶ Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога: в 2 кн. 3-е изд. М.: ВЛАДОС, 2000, с.121-125.

2. Преобладаването на рационалния аспект в образованието под формата на голям брой морални предписания и изисквания, неговата „организация“, формалност в ущърб на детето.

3. Неразбиране на уникалността на децата, спецификата на възрастовите и индивидуалните особености на формирането на тяхната личност.

4. Неблагоприятни промени в личността при родителите: тревожност, афективност, хиперсоциалност, доминиране (власт), липса на отзивчивост, непоследователност, недоверие към децата.

5. Основни характеристики на негативното възпитание са:

- грижи (хиперпопечителство от един от родителите);
- хиперпротекция (тревожност, страх, невротизъм на родителите);
- образование (желанието на родителите за прекомерно ранно образование (независимост);
- интензивността на възпитателните дейности (прекомерен морален натиск върху децата).

Според Р.С. Немов⁸⁷, "честите причини за отклонения в отглеждането на деца са системните нарушения от страна на съпрузите на етиката на семейните отношения, липса на взаимно доверие, внимание и грижа, уважение, психологическа подкрепа и защита".

Конкретна класификация на факторите Р.С. Немов не прави, но частично изброява:

- двусмислеността на разбирането на съпрузите за семейните роли;
- несъвместимост на моралните позиции на съпрузите: морал, чест, съвест, дълг, задължения към семейството, мерки за отговорност в семейството.

Една от причините за грешки във възпитанието на децата в семейството е емоционалната некомпетентност на родителите. Моделът на емоционалната некомпетентност на родителите включва:

- Пълно пренебрежение на чувствата- емоционалните травми на децата са тривиални и досадни;
- Безучастност- забелязват чувствата на децата, но за тях всеки начин, по който детето им се справя с емоциите е добър. Рядко проявяват инициатива да покажат алтернативна емоционална реакция;
- Нетърпимост и незачитане на чувствата на децата- склонни са към остра критика и наказание⁸⁸.

3. Стил на възпитание в семейството

Въпросът за възпитанието, на детето в семейството, е сред най-важните въпроси в педагогическата наука, тъй като от него зависи, каква

⁸⁷ Немов Р.С. Психология. М.: Гуманит. изд. центр «ВЛАДОС», 1998. Кн. 2. с.404-405.

⁸⁸ Голман, Д., Емоционална интелигентност, Кибиа, София, 2000, с.334.

личност с какви индивидуални характеристики и качества ще се формира. Важен акцент тук са грешките, които допускат родителите, като и различните стилове на възпитание и различните възгледи в семейството. Като основните проблеми на съвременното семейно възпитание, могат да се посочат:

- Липса на ясна цел и стратегия за отглеждане на децата в семейството;
- Противоречие между родителите относно възпитанието, обучението и отглеждането на децата в семейството;
- Трудни условия на живот в част от семействата, променящи се ценности и житейски приоритети. Основната енергия на семейството е насочена към физическото оцеляване, като духовността и морала са оставени на заден план.
- Значително ограничаване на влиянието на социалната среда върху родителите. В семейството липсва предаване на опит между поколенията.
- Липса на мотивация за създаване на семейство, нежелание за отглеждане и възпитаване на деца.

За формирането на личността на детето голямо значение има стилът на семейното възпитание. В процеса на отглеждане на деца е важно родителите да знаят и да вземат предвид техните възрастови характеристики, да имат определено ниво на знания по психология и физиология, подходящо културно ниво (обща култура, култура на общуване, култура на отношенията, култура на поведение, правна култура). В момента този проблем е много актуален, тъй като различните стилове на родителство влияят върху формирането и развитието на детската личност по различни начини. В научната литература има главно три родителски стила: авторитарен, либерален, демократичен.

Авторитарният стил исторически се е формирал в патриархални семейства и предполага безусловното подчинение. В древни времена патриархалните семейства са били с много на брой деца, така че родителските изисквания и внимание са се разпростирали сред всички деца. В съвременното семейство, най-често, авторитарният стил на възпитание се свързва с хиперпопечителство над детето. Родители с такъв стил на възпитание изискват детето да се подчинява безпрекословно, като не се приема за необходимо да му обясняват причините за техните инструкции и забрани. Те строго контролират живота на детето, понякога прилагайки неправилни възпитателни методи.

Според Т.А. Куликова⁸⁹, авторитарен стил се характеризира с висока централизация на лидерството чрез доминирането на управлението на един

⁸⁹ Куликова Т.А. Семейная педагогика и домашнее воспитание: учебник для студентов. сред. и выше. PED. Proc. учреждения. - М.: Изд. Академия Центр, 1999. с. 238.

човек. В този случай родителят еднолично взема и отменя решението, като повечето въпроси относно проблемите на възпитанието и обучението, решава сам. Преобладаващите методи за управление на дейностите на децата са изисквания, които не могат да бъдат отказани. Авторитарен родител винаги много стриктно контролира поведението на децата. Той изисква точно изпълнение на неговите инструкции. Не се насърчава инициативата. Установено е, че децата на авторитарни родители се отличават с изолация и плахост. Те почти не се стремят към независимост. Детето обикновено е мрачно, раздразнително и непретенциозно. В юношеството тези момчета, могат да реагират изключително бурно на забраняващата и наказващата среда, ставайки понякога агресивни. Момичетата, най-често, остават пасивни и зависими. С този стил на възпитание детето израства, като човек, който никога няма да противоречи на авторитетното мнение.

Либералните родители дават пълна свобода на детето вярвайки, че то трябва да стигне до всичко само, въз основа на собствения си опит. Нивото на очакванията по отношение на постиженията на детето в семейството не е декларирано и няма реална помощ и подкрепа от родителите. Формират се безотговорност, страх от реална активност и постижения. Децата, отгледани в либерално семейство, стават неконтролируеми. Те не приемат общоприетите стандарти, така че им е трудно да се адаптират в детския екип.

Родителите с либерален родителски стил считат, че когато поведението на детето е извън допустимото, не е необходимо да предприемат никакви строги мерки за неговото коригиране. Те се отдалечават от възпитателния процес, вярвайки, че детето въз основа на правилата и нормите на поведение, ще определи самоограничението.

Най-подходящ стил на възпитание е демократичният, когато родителите отглеждат дете, ръководени не само от идеите си за доброто и злото, но и от желанията и потребностите на самото дете. Този стил на възпитание изобщо не означава, че поведението на детето е оставено без контрол и внимание от възрастните, но този контрол не е тотален. Постепенно детето се научава на способността самостоятелно да взема решения и да носи отговорност за тях.

Както предлага Л.С. Алексеева⁹⁰, най-добрите взаимоотношения между родители и де се създават, когато родителите се придържат към демократичен стил на обучение. Този стил е най-благоприятен за насърчаване на независимостта, активността, инициативата и социалната отговорност. Децата, чиито родители прилагат този стил на възпитание се

⁹⁰ Алексеева Л. С., Плотник М. М., Спиваковская А. С., Ширински В. И. Влияние на семейните отношения върху формирането на личността на детето. - том. 1. - М.: СВКТИ Министерство на социалната защита на Руската федерация, 1995, с. 40.

адаптират много по-лесно. Те са по-уверени в сравнение с другите деца. Имат добри умения за социална комуникация. Тези деца развиват висока самооценка и в училище се справят много по-добре от децата, отгледани от родители с други стилове на възпитание.

Към тези три основни стила някои автори добавят т. нар. безразличен родителски стил. Той е характерен за родители, които са заети, уморени, изтощени на работното място. Те понякога не отделят достатъчно грижи и внимание на детето. Всеки в семейството е сам, всеки има свои проблеми, всеки има свой свят. Възрастните в семейството не се интересуват достатъчно от детето и неговите емоционални потребности. Безразличието на най-близките хора в семейството става основа за формиране на отрицателна самооценка у детето.

4. Заключение

Различни са възпитателните възможности на всяко едно семейство. Много са факторите от които зависи формирането на личността. Безспорен, обаче, е фактът, че семейството е най-добрата среда за възпитание и развитие на подрастващата личност. За детето семейството е едновременно жизнена и възпитателна среда. Въздействието което се оказва върху детето в семейството е непрекъснато и обхваща всички страни на формиращата се личност. Социалното развитие на детето може да се осъществи само при наличието на емоционална връзка с възрастните. Възпитанието в семейството е необходимо, както за индивидуалното, така и за общественото развитие. Семейството не е единственото място, където се осъществява този процес, но то е първото и най-важно място.

Литература

1. Адлер А. Родителство. Взаимодействието на половете. - Ростов на Дон, 1998.
2. Алексеева Л. С., Плотник М. М., Спиваковская А. С., Ширински В. И. Влияние на семейните отношения върху формирането на личността на детето. - том. 1. - М.: СВКТИ Министерство на социалната защита на Руската федерация, 1995. с. 40.
3. Валикина Ю.Р., Коротаева А.В., Черепанова В.Н. СТИЛИ ВОСПИТАНИЯ РЕБЕНКА В СЕМЬЕ // Современные проблемы науки и образования. – 2015. – № 2-2.;
4. Доманецкая. Л. В. Семейна психология и семейно възпитание, 2013.
5. Галагузова М.А. Социална педагогика VLADOS M.-200
6. Голман, Д., Емоционална интелигентност, Кибеа, София, 2000.
7. Димитрова, Д. Родителите-партньори на училището. Практически идеи за привличането на родителите роми като партньори на училището Сп. Педагогика, 2012, кн.2, Vol 84, стр. 317-326.

8. Калейнска, М. Възможности за повишаване ефективността на обучението по културно-образователна област „Обществени науки и гражданско образование“ чрез мониторинг на социалните медии Сб от Международна научна конференция «Педагогическо образование – традиции и съвременност», Велико Търново, 20-21 ноември 2015г. Ред. доц. д-р Рени Христова-Коцева. В. Търново : Ай анд Би, с.1-8.

9. Куликова Т.А. Семейная педагогика и домашнее воспитание: учебник для студентов. сред. и выше. PED. Прог. учреждения. - М.: Изд. Академия Центр, 1999. с. 238.

10. Митева-Тенева, М. Четене с разбиране - възможности и перспективи, Юбилейна международна конференция 30 години педагогически факултет, Авторски колектив, Фабер, Велико Търново, 2015, с. 346 – 353.

11. Немов Р.С. Психология. М.: Гуманит. изд. центр «ВЛАДОС», 1998. Кн. 2. с. 480.

12. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога: в 2 кн. 3-е изд. М.: ВЛАДОС, 2000, с. 420.

13. Стефанова, Е. Полово възпитание и компетенции за лична идентичност в семейството и образователните институции до 12-годишна възраст. В:Сборник доклади от годишна университетска научна конференция на Военен университет "Васил Левски". В. Търново: Издателски комплекс на НВУ "Васил Левски", 2017, с. 148-155.

14. Стефанова, Е. Половата идентичност на децата – елемент на гражданската и социалната им компетентност. - В:Сборник доклади от годишна университетска научна конференция на Военен университет "Васил Левски". В. Търново: Издателски комплекс на НВУ "Васил Левски", 2018, с. 226-234.

15. Тодорова, М. Стратегии за подобряване на взаимодействието между преподавателя и студента. Сборник с научни доклади „Взаимодействие между преподавателя и студента в условията на университетското образование: проблеми и перспективи“, септември 2017г., Китен, Председател ред. колегия д.п.н. Емилия Рангелова. Габрово: Издателство ЕКС-ПРЕС, 2017, първа книга, с. 142-147.

гл.ас. д-р *Силвия Иванова Тодорова*
ВТУ "Св. Св. Кирил и Методий"
todorova.silvia@abv.bg